

TEK EBEVEYNLİ AİLELER: SOSYAL PSİKOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME*

Ali GÜNGÖR¹

Öz

Sosyoekonomik, kültürel ve demografik değişim ve dönüşümlerin giderek hızlandığı günümüz dünyasında, toplumsal hayatın merkezi konumunda olan aile kurumu da bu değişimlerden etkilenmektedir. Uzun süren savaşlar, kitlesel göçler ve salgın hastalıklar sebebiyle tarihin birçok döneminde aile kurumu ebeveyn kaybını yoğun bir şekilde yaşamıştır. Günümüzde ise vefat, zorunlu ayrılık gibi durumlara ek olarak boşanma ve tercih gibi sebeplerle de tek ebeveynli ailelerin oluştuğu görülmektedir. Bu derlemede amaç tek ebeveynli ailelerin Türkiye'deki yapısal değişimini boylamsal olarak ortaya koymak, sorunlarını ve süreçte geliştirdikleri güçlü yönlerini irdelemek ve bu konuda farkındalık oluşturmaktır. Araştırmanın veri kaynağını Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları (TAYA) 2006, 2011 ve 2016 ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Evlenme ve Boşanma İstatistikleri ve Türkiye Aile Yapısı Araştırması verileri oluşturulmaktadır. Sonuç olarak araştırma kapsamında tek ebeveynli ailelerin yapısal değişimi boylamsal olarak ortaya konulmuş, sosyal yaşam, psikolojik durumları ve riskler incelenmiş olup muhtemel çözüm önerileri sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Tek ebeveynli aile, tek ebeveyn, aile yapısı, eş kaybı, boşanma, ayrı yaşama*

* Bu çalışma, yazarın doktora tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, E-posta: psikolojikdan.aligungor@gmail.com, ORCID: 000-0002-8064-9496

GÜNGÖR, A. (2023) Tek Ebeveynli Aileler: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23(58), 129-155. DOI:10.21560/spcd.vi.1154433

SINGLE PARENT FAMILIES: A SOCIAL PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT

Abstract

In today's world, where socio-economic, cultural and demographic changes and transformations are accelerating, the family institution, which is the center of social life, is also affected by these changes. Due to the long wars, mass migrations and epidemics, the family institution has experienced intense loss of parents in many periods of history. Today, in addition to situations such as death and forced separation, it is seen that single-parent families are formed due to reasons such as divorce and preference. The aim of this review is to reveal the structural change of single-parent families in Türkiye longitudinally, to examine their problems and the strengths they have developed in the process and to raise awareness on this issue. The data source of the study is Turkey Family Structure Research (TAYA) 2006, 2011 and 2016 and Turkish Statistical Institute (TUİK) Address Based Population Registration System (ADNKS), Marriage and Divorce Statistics and Turkey Family Structure Research data. As a result, within the scope of the research, the structural change of single-parent families was revealed longitudinally, their social life and psychological status and risks were examined, and possible solutions were listed.

Key Words: *Single-parent family, Single-parent, Family structure, Spousal loss, Divorce, Living separately*

GİRİŞ

“Mutluluk önce fertte sonra ailede, sonra topluma doğru genişletilir.”

Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-i Alai

Aile kurumu insanlığın ortaya çıkışından itibaren var olagelmıştır. Aile, toplumsal değişim ve dönüşümlerle, her toplumun zaman içerisinde kendisine özgü oluşturduğu canlı bir sistemi ifade etmektedir (Adams, 1986; Gladding, 2015; Nazlı, 2020). Ekonomik nedenler, doğal afetler, küreselleşme, dijitalleşmenin giderek gündelik yaşamda daha fazla yer kaplaması ve toplumsal olaylar (buhran, devrim, göç, savaş..) toplumsal yapının değişimini beraberinde getirir. Bu değişimler neticesinde aile kurumunda da çeşitlilikler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde bahse konu toplumsal ve kültürel değişimler sonucunda çekirdek aile, tek ebeveynli aile, yeniden evlilikle oluşan aile, evlenmeden beraber yaşama, çocuksuz aile, çift kariyerli aile, yaşlı aile ve çok kuşaklı aileler gibi farklı aile türleri oluşmaktadır. Burada asıl önemli görülen “Gelecekte Türkiye’de nasıl bir aile olacak?” sorusuna verilecek cevaplardır. Her toplum kültürü, değerleri, gelenekleri, yaşamışlıkları ve gelecekte beklenenleri ölçüsünde bu sorulara cevap aramaktadır. Özellikle Anadolu medeniyetinde toplumun nüvesi, mayası ve kilit taşı olarak kabul edilen aile, devletin kaderiyle özdeşleşmiş, bir ve beraber görülmüştür (Güngör, 2020).

Tek ebeveynli aileler eşlerden birisinin vefatı, boşanma veya eşlerin ayrı yaşama neticesinde sadece anne ya da babanın çocuğun bakımını üstlenmesiyle oluşmaktadır (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü [ASAGEM], 2011; Gladding, 2015). Türkiye’de 2014 yılında tüm hane halkı içinde 922 bin 114 olan tek ebeveynli aile sayısı (%7,6) her yıl istikrarlı şekilde artış göstermiş ve 2022 yılında 2 milyon 683 bin 458’e (%10,3) yükselmiştir (TÜİK, ADNKS Sonuçları, 2014-2022). Bu artış yalnızca Türkiye’de yaşanmamakta olup en az 45 farklı ülkede de ortalama her beş aileden birisinin tek ebeveynli hane olduğu görülmektedir (Maldonado, 2018). Almanya’da bu oran %22,7 (Alman İstatistik Ofisi, 2021), Birleşik Krallık’ta %14,9 (Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi, 2019), İsveç’te %23 (İskandinav Sağlık ve Sosyal İstatistikleri, 2019), İspanya’da %10,1 (İspanya Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2019) ve Amerika kıtasında %32 (World Family Map, 2017) civarında olduğu görülmektedir. OECD üye ülkelerinde dört çocuktan birisinin tek ebeveynli ailede yaşamakta

olup; bu oran Belçika, Litvanya ve ABD’de en yüksek, Türkiye, İsviçre ve Yunanistan’da ise en düşüktür (Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, 2020; Avrupa İstatistik Ofisi, 2016; OECD, 2020).

Bu çalışmada 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’nin aile yapısında meydana gelen değişimler neticesinde daha sık karşılaşılan tek ebeveynli aile olgusunun ortaya çıkışı incelenmektedir. Bu kapsamda “Aile Yapısında Dönüşüm” başlığı altında *Türkiye’de Aile Yapısının Değişim İstatistikleri*, *Ailenin “Modernleşmesi”*, *Toplumsal Değer Olarak Ailenin Yara Alması: Bireyselleşme, Medyanın Aile Bütünlüğüne Etkisi* konuları alan yazın ışığında değerlendirilmektedir. Son yıllarda artan boşanma oranlarını azalan evlilik oranları takip etmekte (TÜİK, 2023), geniş aile yapısı çözülerek çekirdek aile yapısına dönüşmektedir (TAYA, 2018; TAYA İleri İstatistik Analizi, 2018). Ailelerin sahip olduğu çocuk sayısında azalma, ilk çocuk sahibi olma yaşının ve ilk evlilik yaşının uzaması, yeniden evlenmeler, evliliğe ve aileye alternatif birliktelikler aile konusunun yakından anlaşılmasını ve muhtemel çözüm önerilerinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır (TAYA, 2018; TÜİK, 2022a; TÜİK, 2022b; TÜİK 2022c). Bu araştırmanın amaçlarından biri ise istatistiksel verilerden yola çıkılarak elde edilmiş olan ve sadece son sekiz yıl içerisinde (2014-2022) toplam hanehalkı içerisindeki oranı %35 artan tek ebeveynli ailelerin; Türkiye’nin aile yapısındaki ve kültüründeki değişimlerini ortaya koymaktır.

Tek ebeveynli aileleri etkileyen olguları ve yapıları hiyerarşik bir şekilde sıralayan bir araştırma ile karşılaşılacağı için genelde Türk aile yapısındaki son durumu, özelde ise tek ebeveynli aile olgusunu anlamak amacıyla konuya bütüncül paradigma ile bakılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda süreç içerisinde aile yapısında meydana gelen dönüşümün ele alınması önem arz etmektedir.

Tek ebeveynli aileye dönüşüm ve sonrasında yaşananlar ani kriz durumu olarak nitelendirilmektedir (Gladding, 2015; Nazlı, 2020). Tüm aile üyeleri bu süreçte psikolojik, ekonomik, sosyal, eğitimsel ve mesleki boyutlarıyla etkilenmektedir (Aydiner-Boylu ve Öztop, 2013; Ermisch ve Francesconi, 2001; Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu 2011; Şanal-Güngör, 2020; Tatlıoğlu ve Demirel, 2016; Yörükoğlu, 2003). Çok sayıda araştırma tek ebeveynli ailelerin iki ebeveynli ailelere göre ekonomik, hukuksal, psikolojik, toplumsal ve mesleki konularda

yüksek risk altında olduğunu ortaya koyarken; tek ebeveynli ailede yetişen çocukların özellikle eğitim hayatıyla ilgili daha yüksek risk altında olduğunu da göstermektedir (Avrupa Konseyi, 2021; Franz ve Lensche, 2003; Şanal-Güngör, 2020; Wang, 2004). Ayrıca tek ebeveyn olan anne-baba hem bireysel olarak yoğun duygularla mücadele etmekte, toplumsal damgalanmaya maruz kalmakta ve ekonomik güçlüklerle karşılaşmakta hem de çocukların kişisel ve gelişimsel gereksinimlerine yeterince iyi cevap verebilme kaygısını yaşamaktadır (Lamb ve ark., 1997). Tek ebeveyn olan anne ve babalar özellikle yoksulluk, sınırlı sosyal destek, zaman yetersizliği, iş/kariyer sınırlılığı, psikolojik güçlükler ile çocuğun bakımı ve eğitimi gibi birçok farklı konuda artan rol ve sorumluluklardan kaynaklanan stres durumunu yoğun olarak yaşamaktadır (Gemicioglu, 2022; Heimer ve ark., 2009; Maldonado ve Nieuwenhuis, 2015).

AİLE YAPISINDA DÖNÜŞÜM

Aile toplumun temel yapısını oluşturan en önemli dinamiklerden birisi olarak kabul edilmektedir. Aile kurumunun tarihi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır (Gladding, 2015). Aile, bireyin doğum öncesinden başlayarak tüm yaşamında fiziksel ve psikolojik gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Kalıtım yoluyla gelen, genetik miras sonucu ve çevrenin etkileşimiyle meydana çıkan kişilik oluşumunda, duygu, düşünce, davranış modelleri ve benlik yapısının gelişiminde ailenin sahip olduğu rol ve sorumluluklar bireyin yaşamında kritik düzeyde etkiye sahiptir (Demirbilek, 2013).

İnsanlık var olduğundan beri süregelen, toplumsal bir yapı olan aile kurumu, tarihsel süreç içerisinde yapı ve işlevlerinde birtakım değişiklikler geçirmiştir (Karagöz, 2015). Göçler, savaşlar, doğal afetler ve ulusal politikalar gibi farklı birçok etken, aile yapısında da dönüşüm ve çeşitliliğe yol açmıştır (Gladding, 2015). Yapı bakımından geniş ailelerden çekirdek ailelere doğru değişim gösteren aile kurumu, işlev bakımından da eğitim ve meslek kazandırma gibi çeşitli konulardaki rollerini toplumsal yaşamda yer alan diğer kurumlara bırakmıştır (Karagöz, 2015; TAYA İleri İstatistik Analizi, 2018). Günümüzün çalkantılı zamanlarında ise aile bağlarının her zamankinden daha fazla hayati önem taşıdığı tartışmasız bir gerçek olarak değerlendirilmektedir. Özellikle geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, modernleşme, hızlı kentleşme, göç

ve kültürleşme, feminizm hareketleri, evlilikten beklentilerin değişmesi ve bireyselleşme aile yapısının rol ve işlevlerinde derin etkiler meydana getirmiştir (Engin, 2022; Nirun, 1994). Bununla birlikte çocuk sahibi olma, çocukların bakım ve sorumluluklarını üstlenme, sevgi ve toplumsallaşma gibi çeşitli işlevler aile kurumunda sürmeye devam etmektedir. Neslin devamını sağlamak adına çocuk sahibi olma işlevi ise tarihsel süreç boyunca ailelerde önemini sürdüren bir işlev olarak kalmıştır (Güloğlu, 2019; Kır, 2011).

Türkiye’de Aile Yapısının Değişim İstatistikleri

Kırsaldan kente göç, sanayileşmeyle beraber üretim biçimlerinin ve ihtiyaç duyulan insan profilinin değişmesi ve eğitime katılımın ulusal boyutta genişlemesi gibi nedenlerle aile yapısında önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’deki aile yapısının son 50 yılda yaşadığı değişim Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo 1. Türkiye Aile Yapısı Değişimi (1968-2016)

Yıllar	Çekirdek	Geniş	Dağılmış
1968a	59,6	32,1	8,3
1978b	58	33,9	8,1
1998c	68,2	19,5	12,3
TAYA-2006d	72,5	14,5	13
TAYA-2011e	67	13,5	19,5
TAYA-2016f	69,3	10,8	19,9
1968-2016 değişim yüzdesi	+11,1	-137,8	+57,4

Kaynak: a Timur, 1972; b Hancıoğlu, 1985a, 1985b; c Koç, 1999; d,e Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler, 2015; f TAYA, 2018

Türkiye’de son 50 yıllık süreçte çekirdek aile %11 oranında artış, geniş aile %138 oranında azalış ve dağılmış aile %57 oranında artış göstermiştir (Tablo 1). Yarım asırlık süreçte geniş aile formu ciddi oranda azalış göstermiş ve dağılmış, çekirdek aile formunda artış meydana gelmiştir. Geniş ailedeki hızlı azalış ve çekirdek ailedeki nispi yatay seyir dağılmış aile türlerine geçişin olduğunu göstermektedir. Bu veriler değerlendirildiğinde geniş ailenin hızlı bir

şekilde çekirdek aileye, çekirdek ailenin de tek ebeveynli aile formuna değişim yaşadığı değerlendirilmektedir (Çobanoğlu, 2020). Aile yapısında meydana gelen bu değişimin birden fazla sebebi sıralanabilir. Bu sebeplerden biri de aile yaşamında ortaya çıkan modernleşme girişimleridir.

Ailenin “Modernleşmesi”

Modernleşme, alan yazın incelediğinde XVII. ile XX. yüzyılları arasında üç yüzyıllık tarihsel gelişmeleri içeren bir süreç olup hala üzerine tartışmaları devam eden hala da devam etmesi mümkün olan konulardan birisidir (Giddens, 2000). İnsanlık tarihinin büyük kırılmalarından biri olarak nitelendirilen modernlik, bilimsel yöntemlerden kültürel yaşamın derinliklerine, gündelik yaşamdan inanç sistemlerine ve politik hayattan ekolojik sistemlere kadar pek çok farklı toplumsal olguyu dönüştürmekte ve kendinden öncekilere benzemeyen formlara sokmaktadır (Delanty, 2007).

İnancık (2007), modernleşmeyi bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtîmai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe çeviren bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ortaylı (2008) ise en açık ve kısa tabirle modernleşmeyi yaşam tarzının ve görüşünün değişmesi olarak ifade etmektedir. Bu değişimin mevcut durumdan daha iyi daha gelişmiş olana doğru ilerlemesi gerektiğini de aktarmaktadır. Günümüzde ise modernlik son iki yüzyıl içerisinde Avrupa'nın yaşadığı değişim ve dönüşüm olarak algılanmaktadır.

Modernleşme dünyadaki birçok şeyi etkilediği gibi toplumun merkezi kurumundaki aile kurumunu da etkilemiştir. Modernleşme ve aile arasındaki bağın doğru şekilde kavranabileceği ölçüde ailenin değişimi ve dönüşümünün de doğru kavranılabileceği ve kurgulanan politikalar vasıtasıyla da ihtiyaca yönelik, istedik aksiyonların alınabileceğini düşünülmektedir. Modernleşme, geleneksel toplum tarzının, değerlerin, kurumların ve inanışların “yenilere” geçme durumudur (Yüceşahin, 2011). Geleneksel yapıda toprağa ve tarıma dayalı ticaret mevcut olup eğitime erişimin düşük seviyede olduğu, uzmanlaşmış kurumların sıklığının az olduğu, teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmelerden yoksun olunduğu görülmekle birlikte örf ve adetlerin ise baskın olarak yaşandığı ifade edilmektedir. Buna karşılık modernleşmenin gerçekleştiği yapıda, üretim ve hizmet sektörüne dayalı ticaretin gelişmiş olduğu, eğitime, teknoloji ve sağlık hizmetlerine erişimin yüksek olduğu, güçlü kurumsal

yönetim organları ile kent hayatının ve hukuka dayalı demokrasinin hakim olduğu yapı mevcuttur (Coşkun, 1989; Eyce, 2004; Ünal, 2013). Buna karşılık modernleşme ile ideal gelişmeler meydana gelmekle birlikte bazı gerçekliklerin de görmezden gelinemeyeceği değerlendirilmektedir.

Son elli yılda geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına çok hızlı bir geçiş yaşanmış ve ailenin işlevselliğinde önemli kayıplar ortaya çıkmıştır. Günümüzde de çekirdek aile yapısında kritik çözümlerin olduğu gözlemlenmektedir (Yıldırım, 2018). Bu durum aileyi yeni bir bağlamda ele alma ihtiyacını zorunlu olarak doğurmaktadır. Aile yapısındaki değişimler incelendiğinde mahremiyet algısı ele alınması gereken önemli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Değişen aile yapısı içerisinde ailede mahremiyet algısı da zaman içerisinde dönüşüme uğramaktadır. Yıldırım (2018), geleneğin sıkı mahremiyet kurallarının, modernleşmeyle yerini daha rahat ilişkilere bıraktığını ve ilerleyen dönemlerde kuralsızlıklara evrilebileceğini belirtmektedir. Netice itibarıyla, modernleşme ile birlikte bireyler zamanla özneleşmiş, aile ise kamusallaşmıştır. Aile içerisinde gerçekleştirilen birtakım faaliyetler, kamusal alanda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Çocuğun yaşam alanı, dünyaya gelişi anından itibaren, anaokulu, kreşler, sonrasında örgün eğitim, ardından sosyal etkinlik faaliyetleri, oyun alanları ve eğlence mekânları gibi geniş alana yayılmış durumda iken bu durum öncesinde avlu, mahalle, sokak ve akrabalar arasında geçmekteydi. Bu şekilde nesiller arası kültür, değer aktarımının ortaya çıkmasına, sevgi ve saygı bağının oluşmasına aracılık etmekteydi.

Modernleşmenin bir çıktısı olarak birey, çevresini, geçmişini, bugününü ve geleceğini anlama, yorumlama ve şekillendirme aşamasında kendisini merkezi noktada konumlandırmıştır. Birey bu akış içerisinde topluluk/grup aidiyetinden uzaklaşarak bireyselleşebilmektedir (Berman, 2013). Bireyin “ben” bilincinin farkına varması kendisinin toplumsal hayatta alacak olduğu kararlarda, ilişki biçiminde, etkileşim şeklinde ve içeriğinde de karşılık bulmaktadır. Bu yönüyle aileyi oluşturan bireylerin, modernleşme ve bireyselleşme arasında karşılıklı sürdürdüğü ilişki, ailenin bugünü ve geleceğinde önemli bir hal almaktadır.

Toplumsal Değer Olarak Ailenin Yara Alması: Bireyselleşme

Toplumsal hayatta esas olan, dayanışma ve bütünleşme içinde yaşamaktır. Dolayısıyla irili ufaklı olabilecek tüm grup, cemaat, şirket, topluluk, millet ve devletlerde de bütünleşme öncelikli hedef olarak belirlenir. Bu durumun aksine çözümlenme ise değişimin bile değiştiği süreçte şüphesiz olağan bir durum olarak karşılanmaktadır. Sosyal çözümlenme, toplumsal yapının çözümlenmesi anlamına değil, değişmesi anlamına gelmektedir. Buradan hareketle geleneksel toplum yapısı düşünüldüğünde çözümlenme, toplumsal yapının ortadan kalkması anlamına gelmemekte toplumsal bütünlüğün değişmesi anlamına gelmektedir (Kongar, 1979; Yavuz ve Güllüpinar, 2019). Çünkü çözümlenilen aile yapısı değil, geleneksel olarak kabul edilen ailenin yapısında ve fonksiyonlarında meydana gelen değişim olarak düşünülmektedir.

Toplumdaki değişimlerden sosyal bir kurum olan ailede payına düşeni almaktadır. Bu süreçte değişimle birlikte ailenin üstlendiği görev ve sorumlulukların azalması, bireyselci hayat görüşünü benimseyen sosyal yapının oluşması ve haz-çıkar ilişkilerinin şekillendirdiği bireyselleşme netice itibariyle aile kurumunu belirgin olarak etkilemiştir (Uysal, 2006). Bireyin “biz”den “ben”e dönüşmesi süreci değerlendirmeye alındığında aile, evlilik ve aile bağları gibi birçok olgunun daha gerçekçi ve kapsayıcı yorumlanabileceği düşünülmektedir. İnsanların kendilerini “birey” olarak görmeye başlaması, bağımsız ve özgür iradesi olduğunu, kendisinin arzu ve isteklerinin takipçisi olabileceğini ortaya çıkarmaktadır. Tarhan (2014), moderniteniyle beraber ortaya çıktığını iddia ettiği bu insan profilini bencil, zevklerinin peşinde koşan, sabırsız ve sorumluluk almak istemeyen olarak tanımlamaktadır. Bireyselleşmenin neticesinde aileyi oluşturan üyeler arasında ilişkisiz yapılar oluştuğu, suni sınırlar çizildiği ve bağların giderek zayıfladığı ve bunun neticesinde ise mevcut bağların kopabileceği ileri sürülmüştür (Nedim, 2019).

Bireyselleşme ile insan aklı ve iradesi ön plana çıkmakta ve bireylerin bağımsızlık ve özgürlük duyguları güçlenmektedir. Bireyselleşmenin insana bağımsızlık ve özgürlük gibi duygular kazandırması olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte bu duygular birey için aynı zamanda başkalarına karşı üstünlük, “önemli olan benim ve bana ait olan hisler” duygusunu yaşamasına da neden olabilmektedir. Bu bağlamda, üstünlük duyguları aile içerisinde çatışma

yaşanmasına ve aile ilişkilerinde zamanla çözümlere zemin hazırlayabilmektedir. Yine aşırı bireyselleşme çiftlerin birbirine olan tahammül düzeyini düşürmekte ve aile içi sorunlar büyüyerek boşanmaya kadar gidebilmektedir (Turgut, 2017; Uysal, 2006).

Bireyselleşme kadar aileyi etkileyen durumlardan bir diğeri de medyadır. Kitle iletişim araçlarının ve medyanın aile kurumuna olan etkileri alan yazında yer alan bir diğere önemli konudur (Çam ve İşbulan, 2012; Soydan ve Alpaslan, 2014; Uslu, 2007).

Medyanın Aile Bütünlüğüne Etkisi

20. yüzyılın başından itibaren gelişmeye başlayan kitle iletişim araçlarının bugüne gelinceye kadar hem toplumu hem de kültürü içine alacak şekilde büyük etkisi olmuştur. Akıllı telefon, tablet, internet ve televizyon, erişilebilirliğinin, kullanımının kolay olması, yoğun dikkat, ekstra bir yetenek ve bilgi gerektirmemesi gibi sebeplerle yaygın ve yoğun kullanılmaktadır (Karaca, 2007; Soydan ve Alpaslan, 2014; Vardarlier ve Zafer, 2019). Kitle iletişim araçları vasıtasıyla; toplumun değer yargıları, düşünme stilleri ve davranış kalıpları bireylere aktarılır. Aynı konu başlığındaki olgu-olay, çok geniş halk kesimine, çok sayıda ve farklı mesaj yöntemleriyle iletilmesinden kaynaklı toplumun inşasında kitle iletişim araçları önemli işlev görmektedir (Dağ, 2005; O'Rorke, 2006).

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına (TÜİK, 2022) göre Türkiye'de hanelerin %94'ü evden internete erişim imkânına sahiptir. Bu oranın 2021 yılında %92, 2020 yılında %91 ve 2019 yılında %88 olduğu görülmektedir. 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanımı oranı %85'tir. Bu oranın 2021 yılında %86, 2020 yılında %79 ve 2019 yılında %75 olduğu görülmektedir. Araştırma neticesinde görülebileceği üzere Türkiye'deki hanelerin yüksek çoğunluğunda internet erişimi ve bireylerin çoğunun internet kullanımı mevcuttur.

Alan yazında yer alan araştırmalar incelendiğinde (Güleç, 2018; Hazar, 2011; Özüğurlu, 1996; Uçar, 2012) genelde kitle iletişim araçlarının aile üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler üzerine odaklanılmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu durum medyanın kullanım amaçları, alışkanlık stilleri ve daha

önemlisi nasıl kullanıldığı ile daha yakından ilgilidir. Medya bilgilendirici ve eğitici içerikleri, eğlence, bilgi ve eğitim gibi alanlarıyla izleyicilere olumlu kazanımlar da sağlamaktadır (Çelenk, 2005; Greenhow, 2009). Buradan hareketle “Medya insan, aile ve toplum üzerinde yalnızca olumsuz etkiler barındırır.” ifadesinin doğru olamayacağı değerlendirilmektedir. Medya araçları bazen eğitim ve eğlence amacıyla, bazen de dünyayı tanıma, gelişmelerden haberdar olma ve daha önceden görülmemiş yerleri ve kültürleri tanımaya yardımcı olmaktadır (Sayar ve Bağlan, 2010). Sıralanan sebepler nedeniyle medyanın olumlu işlevlerinin göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye’de medyada yer alan yapımlardan bazılarının toplumsal değerler, gelenekler, örf ve adetlere uygun olmayan özellikler taşıdığı gözlemlenmektedir. Ekranlarda sürekli ve yoğun olarak farklı aile modellerinin izleyiciyle buluşturulması, aile bütünlüğünde, aile içi ilişkilerde, evliliğin yapısında ve evlilik biçimlerinde hızlı değişime ve çatışmalara yol açabilmektedir (Çelik, 2010). İzleyicide merak uyandırma ve yüksek reyting amacıyla bu tür içerikler üretilebilmektedir (Postman, 2004). Oysa dış yapımlarda aile bireylerinin manevi değerler içerisinde Noel günü, Şükran günlerini kutlaması, evliliklerin kilisede gerçekleştirilmesi ve tüm aile üyelerinin sevgi dolu bağlar sergilemesi gibi buldukları kültür içerisinde önemi atfeden ve aile bütünlüğünü simgeleyen vurgular görülebilmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2016). Özellikle televizyonda geçmişte aile ilişkileri ve değerlerini güçlendiren ve koruyan yapımlara öncelik verilirken zamanın getirdiği yükler sonrasında bu öncelikler değiştiği görülmektedir. Örneğin Türk televizyon tarihinde yayınlanmış olan Perihan Abla, Süper Baba, Ferhunde Hanımlar, İkinci Bahar ve Mahallenin Muhtarları dizilerinde ebeveynler, çocuklar ve evin diğer büyükleri arasındaki ilişkilerde dayanışma, sevgi ve saygı temelinde iletişim ve mahalle kültürü içerisinde gelişimi destekleyen örf ve adetlere vurgu yapılmaktadır.

Nihayetinde, internet, televizyon ve dijital medya araçları doğal olarak günlük hayatın vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir. Medya yayınlarının izlenme süresine bağlı olarak çok güçlü değiştirme ve dönüştürme dinamiği haline geldiği aktarılmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla yoğun olan bu etkileşimin gücü doğrudan aile değerlerini ve gündelik hayatın yaşam stillerini

etkilemektedir. Popüler kültür ve değerler medya aracılığı ile topluma benimsenilmekte, toplumsal normlara uymayan yaşam stilleri ve davranış kalıpları sanki gayet normal gibi aktarılmakta ve aile bütünlüğü, nesiller arası dayanışma, yardımlaşma, sevgi ve saygı gibi unsurlar yapımlar aracılığı ile tüketilen nesnelere indirgenmektedir (Çam ve İşbulan, 2012; Uslu, 2007). Eşlerin sadakat temelinde hareket etmeden aldatma eğiliminde olması, nikahsız birliklikler, evlilik dışı çocukların dünyaya gelmesi, kök aile ile sürekli çatışma hali gibi içeriklerin medyada sık yer alıyor olması; durumu normalleştirmekte ve aile kurumunun ciddi yaralar almasına ve zedelenmesine sebep olmaktadır (TBMM, 2016).

TEK EBEVEYNLİ AİLELER

Toplumun zihniyet yapısı ciddi değişikliğe uğrayarak, aile yapısının dönüşmesinde öncü rol üstlenmiştir (TAYA İleri İstatistik Analizi, 2018). Shaffer (2009) ve Aydın (2016), değişen dünyada değişen aile sistemleri ile ilgili olarak; günümüzde daha fazla yetişkin bekârların olduğunu, evliliklerin ertelendiğini, daha az çocuğa sahip olma eğiliminde olduğunu, daha çok kadının iş hayatının içinde bulunduğunu, eşlerin daha fazla boşanma yaşadıklarını, tek ebeveynli ailelerin ve yeniden evlenmelerin giderek arttığını ortaya koymuştur. Alan yazında aile yapısındaki araştırmalar incelendiğinde (Demirel, 2021; Genç, 2019; Gülür-Öztekin, 2021; Öztürk, 2012; Şanal-Güngör 2020; Yıldız, 2017) tek ebeveynli aile konusuna sık rastlanıldığı görülmektedir. Bu durumun tek ebeveynli aile hane sayısında özellikle son elli yılda görülen önemli artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tek Ebeveynli Aileye Dönüşüm

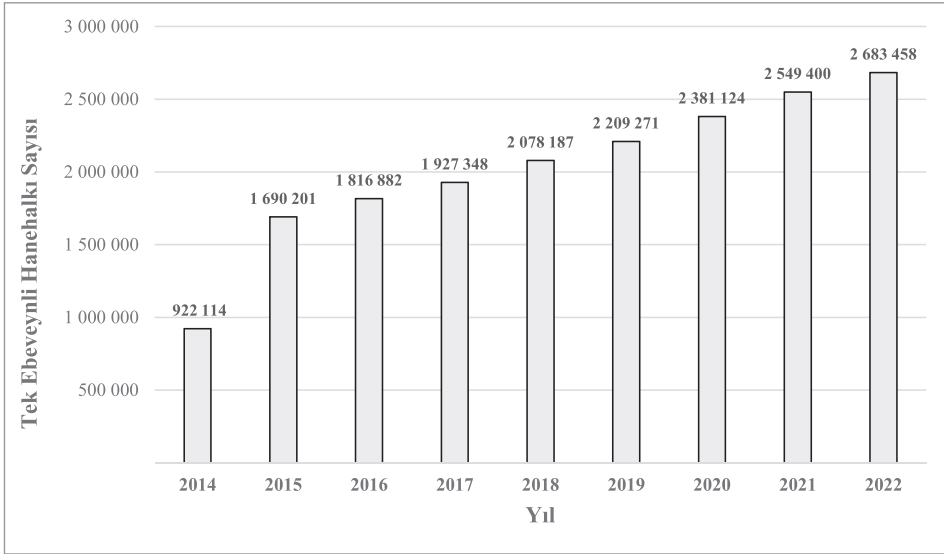
Türkiye Aile Araştırması: Tespitler, Öneriler (2015)'de Türkiye'de aile yapısının dönüşümünde 1) Sosyoekonomik değişim, 2) Demografik dönüşüm, 3) Düşünsel değişimin önemini vurgulamıştır. Sosyoekonomik değişim; kentleşme, sanayileşme, kadının istihdam sürecine dahil olarak ekonomik alanda özgürleşmesi, kişi başına düşen milli gelirin yükselmesi, demografik dönüşüm; evlenme yaşının ötelenmesi, ilk çocuğa sahip olma yaşının uzaması, boşanma oranlarının ve planlanan sayıda çocuk sahip olma oranının artması, beklenen yaşam süresinin uzaması ve düşüncel değişim; toplum-aile-insan ilişkisi

içerisinde aileye, evliliğe, yaşama yönelik olarak zihniyet değişimi anlamına geldiği değerlendirilmektedir. Bahsedilen bu değişim ve dönüşümler neticesinde geleneksel ailenin işlevleri yavaş yavaş ortadan kalkmakta ve modernleşmenin getirdiği yeni yaşam biçimlerine uygun aile yapıları veya yeni aile biçimleri ortaya çıkmaktadır (Duben ve Behar, 1998).

Tek Ebeveynli Aile Oranları

TÜİK, ADNKS üzerinden elde edilen veriler neticesinde Türkiye'deki tek ebeveynli ailelerin yıllar içerisindeki değişim seyri görülebilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye'de Yıllara Göre Tek Ebeveynli Hane Halkı Sayısı (2014– 2022)

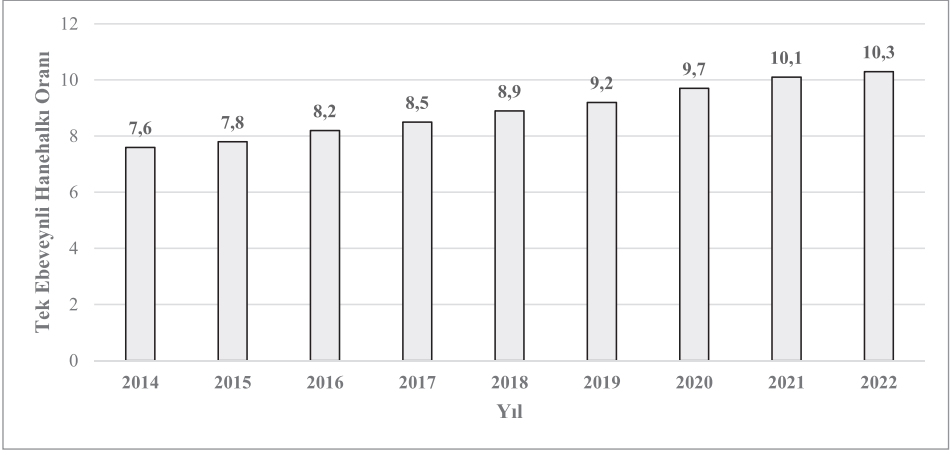
Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları, 2014-2022

2014 yılında toplam hane halkı içerisinde 922 bin 114 olan tek ebeveynli hane sayısı 2022 yılında 2 milyon 683 bin 458'e yükselmiştir. 2014-2022 yılları arasında tek ebeveynli hanelerin artışı sürekli devam etmiştir. Son sekiz sene içerisinde yeni 1 milyon 761 bin 344 tek ebeveynli hane oluşmuştur (TÜİK, ADNKS Sonuçları, 2014-2022).

Toplam hane halkı içerisinde tek ebeveynli ailelerin oransal değişimini izlemek sonuçları okumak açısından daha kritik bilgiler vermektedir. Seneler

içerisinde Türkiye'deki mevcut hane sayısı da artış göstermektedir. Türkiye'de 2012-2021 yılları arasında tüm hane halkı içerisindeki tek ebeveynli hane halkı oranlarının (Şekil 2) incelenmesi bu bağlamda önemli görülmektedir.

Şekil 2. Türkiye'de Yıllara Göre Tek Ebeveynli Hane Halkı Oranı (2014– 2022)

Kaynak: TÜİK, ADNKS Sonuçları, 2014-2022

2014 yılında toplam hane halkı içerisinde %7,6 olan tek ebeveynli ailelerin oranı, 2022 yılında %10,3'e yükselmiştir (TÜİK, ADNKS Sonuçları, 2014-2022). Son sekiz senelik periyotta (2014-2022) sürekli artış göstermekte olan tek ebeveynli haneler, 2014'ten 2022'e gelinceye dek tüm hane halkı içerisinde %35 oranında artış göstermiştir.

Tek Ebeveynli Aile Olma Nedenleri

Tek ebeveynli aile formu, sadece bir nedene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple tek ebeveynli ailenin oluşmasına neden olan faktörlerin çok boyutlu değerlendirilmesi ve aktarılması önemli görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde tek ebeveynli olma nedenlerinin kendine özgü doğası olduğu görülmektedir. Evli ve çocuklu ailelerde ebeveynlerden birinin ölümü, ebeveynlerin boşanması veya ayrı yaşaması, ebeveynlerden birinin iş, cezaevi ya da sağlık sorunları gibi durumlardan dolayı belli süre ailesinden ayrı kalması gibi sebeplerle tek ebeveynli aileler oluşabilmektedir (Gladding, 2015). 1970'lerde dünya genelinde tek ebeveynliğin en önemli sebebi olarak ölüm ya

da terk etme olarak gösterilirken, bu zaman diliminden sonra yerini boşanma ve toplumsal önyargılardan sıyrılan birçok bireyin evlilik dışı çocuk sahip olmalarına bağlı olarak ortaya çıktığını belirtilmiştir (Yıldız, 2017). Sosyolojik ve demografik araştırmalar 1960'lardan sonra Avrupa ve Amerika'da evlilik dışı birlikte yaşam oranlarında artışı ortaya koymaktadır (Bumpass ve Sweet, 1989; Wiik, 2009).

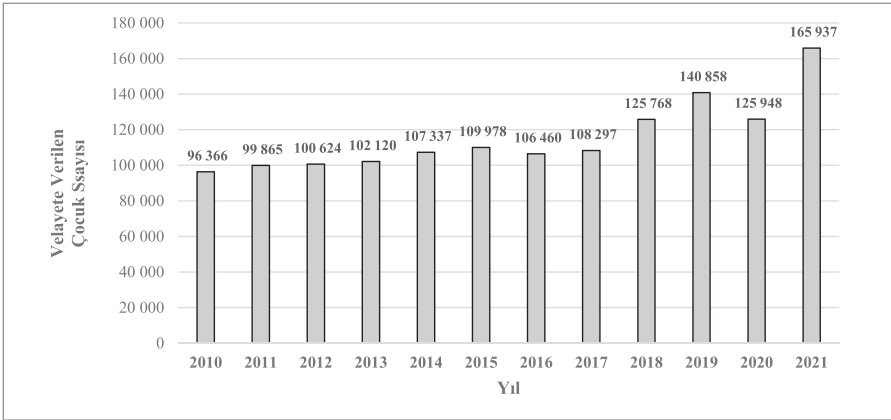
Türkiye'de daha çok eşlerden birisinin vefat etmesi, boşanma veya ayrı yaşamayı tercih etmesi sonucu ortaya çıkan tek ebeveynli aileler bekâr yetişkinin evlat edinmesiyle de mümkün olabilmektedir (Boylu ve Öztop, 2013). Batıda ise bu durumlara ek olarak evlilik dışı çocuk sahibi olmak, taşıyıcı annelik ve sperm bankaları da tek ebeveynli ailelerin oluşmasında pay sahibidir (OECD, 2020).

Geçmişte tek ebeveynli ailelerin oluşum süreci genel olarak eşin ölmesi gibi bir zorunluluktan meydana gelirken günümüzde ise boşanma, ayrı yaşama gibi tercih edilebilir olgulardan da meydana geldiği değerlendirilmektedir (Browne, 2005; Canatan ve Yıldırım, 2018; Güngör, 2020). Bu duruma ilişkin 30 yıl önce Gordon ve McLanahan (1991) tarafından gerçekleştirilen çalışmada gelecekte tek ebeveynli aile olma nedeni olarak boşanmanın ölüme kıyasla daha fazla gerekçe olacağı öngörüsünün tutarlılığı olduğu görülmektedir.

Vefat sebebiyle oluşan tek ebeveynli ailelerde çocukların ebeveyninin ölümü gerçeğini deneyimlemesi zor bir deneyim olarak geçmektedir (Kelly ve Emery, 2003). Çocukların ölümü anlamlandırmaları ve yas duyguları ile baş etmeleri zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir (Attepe, 2010). Boşanma, yasalar önünde evlilik yoluyla resmileşen aile kurumunun yine yasaların getirdiği usulle göre sona erdirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Battal, 2008; Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması [TBNA], 2015). Boşanma hukuken eşler arasındaki yasal birlikteliğin sonlanması anlamına gelirken ayrıca duygusal, cinsel, ekonomik, sosyal, psikolojik birlikteliklerinde sonlanması anlamına da gelmektedir. Tüm bu boyutlarıyla düşünüldüğünde boşanma olgusunun karmaşık olduğu görülmektedir (Arpacı ve Tokyürek, 2012). Boşanmanın kararlaştırılması aşamasında ailede olan çocuğun veya çocukların velayeti de karşılaştırılmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin oluşmasının en önemli sebeplerinden birisi olan boşanma, hem yetişkin bireyler olarak erkek ve kadını hem

de kırılğan gruptaki çocuk ve ergenleri etkilemektedir. Bu kapsamda TÜİK (2022c) Çocuk İstatistikleri verilerinden yararlanılarak 2010-2021 yılları arasında velayete verilen çocuk sayısı (Şekil 3) ve 2010-2021 yılları arasında anenin ve babanın velayetine verilen çocuk oranının karşılaştırılması (Şekil 4) yapılmıştır.

Şekil 3. Türkiye’de Yıllara Göre Velayete Verilen Çocuk Sayısı (2010– 2021)

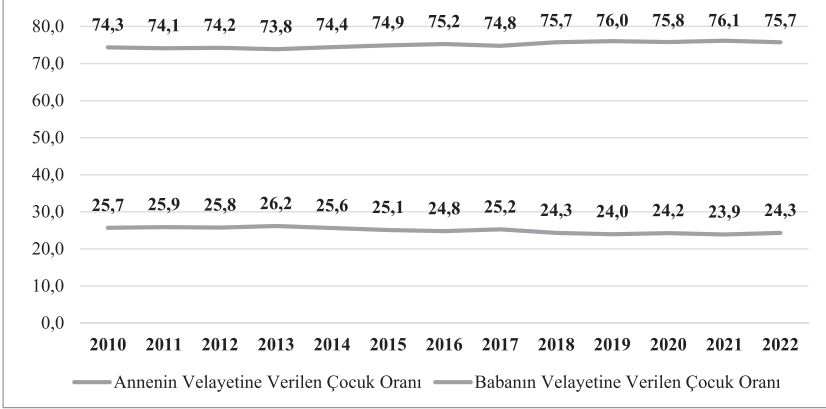

Kaynak: TÜİK, Çocuk İstatistikleri 2022

2010 yılında ebeveynlerinin boşanması sonucu 96 bin 366 çocuk etkilenirken 2021 yılı sonu itibariyle 165 bin 937 çocuk etkilenmiştir. Boşanma sonucunda velayete verilen çocukların etkilenme oranında %72’lik artış saptanmaktadır. Ayrıca TÜİK, ADNKS verileri hesaplamaları neticesinde 2021 yılı sonu itibariyle tek ebeveynli ailelerde 1 milyon 475 bin 901 çocuğun yetişmekte olduğu görülmektedir. 2001-2022 yılları arasında boşanma sayısı 91 bin 994’ten 180 bin 954’e, kaba boşanma hızı ise %0,41’den %0,13’ye yükselmiştir (TÜİK, 2023).

Şekil 4. Türkiye’de Velayete Verilen Çocuk Oranı (2010– 2022)

Kaynak: TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022

Boşanma neticesinde çocuğun velayetinin %75 oranında anneye verildiği görülmektedir. Bu veriler boşanma nedeniyle oluşan tek ebeveynli ailedeki kadına ve çocuğa yönelik uyumu kolaylaştırıcı, koruyucu ve önleyici psikolojik destek sunmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Sands ve ark., 2017).

TAYA İleri İstatistik Analizi (2018) içerisinde TAYA-2006 ve TAYA-2016 verilerinden elde edilerek oluşturulan tek ebeveynli ailelerin oluşum nedenlerinin görülebilecek olduğu yüzde dağılımını kapsayan veriler aşağıda sunulmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşum Nedenleri (2006-2016)

TAYA 2006					
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşanmış	Eşi ölmüş	Toplam
Tek ebeveynli	0,0	15,3	19,8	64,9	100,0
Tek ebeveynli-Erkek	0,0	24,1	20,4	55,6	100,0
Tek ebeveynli-Kadın	0,0	14,1	19,7	66,2	100,0
TAYA 2016					
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşanmış	Eşi ölmüş	Toplam
Tek ebeveynli	0,4	14,4	37,1	48,1	100,0
Tek ebeveynli-Erkek	0,0	7,5	36,3	56,3	100,0
Tek ebeveynli-Kadın	0,4	15,1	37,2	47,3	100,0

Kaynak: TAYA İleri İstatistik Analizi, 2018

2006 yılında tek ebeveynli haneleri eşlerden birinin ölümü neticesinde oluşma oranı %64,9 iken bu oran 2016 yılına gelindiğinde %48,1 olarak gerçekleşmiştir. Boşanma sebebiyle tek ebeveynli aile oluşumu 2006 yılında %19,8 iken 2016 yılında %37,1 olarak tespit edilmiştir. Ek olarak halen medeni durumu evli olup boşanmak üzere ayrı yaşayanlar veya başka herhangi bir nedenle eşile birlikte yaşamayanlar görülmektedir. Bu oranın 2006 yılında %15,3 ve 2016 yılında %14,4 olduğu ve oransal olarak ciddi değişimlerin yaşanmadığı gözlemlenmektedir. Boşanmadan dolayı oluşan tek ebeveynli hane oranında da aktarıldığı gibi tek ebeveynli ailelerin oluşumundaki oransal artış 2006 yılında %19,8 iken 2016 yılına gelindiğinde ise %37,1 e yükselmiştir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde, küreselleşme, bireyselleşme, aile sonrası gibi birçok kavram aile konusunda değerlendirmelerde gündeme gelmektedir (Güngör, 2020). Aile araştırmalarında, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun kendine özgülüğü, hızlı ve yoğun değişimin yaşandığı modernite – post modernite sürecinde hangi tehdit ve avantajların var olduğunu anlaşılmasını daha zorunlu ve önemli kılmaktadır. Bu çalışmada toplumun ve bireyin yaşadığı ve yaşamaya devam edecek olduğu değişim aile odağında incelenmiş olup tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkış süreci ve mevcut durumu, deneyimledikleri güçlükleri, gereksinimleri ortaya koymak ve tek ebeveynli ailelerin hayatını nasıl daha iyi hale getirebileceğine dair önerilerin paylaşılması amaçlanmıştır.

Günümüze gelinceye kadar aile kurumu birçok zorlu değişikliklerle karşılaşmıştır. Bununla birlikte son elli yılda aileler daha önce görülmemiş yeni zorluklarla, ilişki örüntülerinin artan çeşitliliği ve karmaşasıyla işlenmektedir. Ailelerin değerli görülen öz çabalarını, sağlıklı uyum ve iyilik halini korumaya yönelik mücadelelerini doğru okuyabilmek, kriz odaklı yaklaşımdan ailelerin yeni sürece uyum sağlama becerilerini arttırmaya yönelik aksiyonların alınması önemli görülmektedir. Gelecek dönemde güçlü ve işlevsel aileler görebilmek için, ailenin kısmi olarak kaybettiği ve sahip olduğu işlevselliği, güçlü yanlarını, kaynaklarını durum ve riskleri ortaya koymak adına yapılacak çalışmaların gerekliliği düşünülmektedir. Bu kapsamda müdahale ve önlem çalışmalarına rehberlik edecek önerilerin tartışılmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Paylaşılan istatistiksel verilerden görüleceği üzere her on aileden birisi tek ebeveynli ailedir ve tüm çocukların %6'sı bu aile formunda yetişmektedir. İlerleyen dönemde tek ebeveynli ailelerin Türkiye'de daha sık karşılaşır hale geleceği aşikârdır bir olgudur. Tek ebeveynli ailelerin oluşum sebeplerinin zaman içerisinde eşin vefatından, eşlerin boşanma kararı almasına doğru evrildiği ifade edilebilir. Sadece son 20 yılda kaba boşanma hızının artışının %51 olduğu bu değişimde, velayete verilen çocuk sayısının ve netice itibariyle tek ebeveynli ailelerde yetişen çocuk sayısının da giderek artacağı değerlendirilmektedir. Bu sebeple tek ebeveynli aile yapısını güçlendirmeye yönelik kalkınma planlarında, kamu kurumlarının stratejik planlarında uygulanan ve uygulanacak olan sosyal hizmet modellerinin genişletilerek devam etmesinin toplum ve kamu faydasına olacağı düşünülmektedir. Aksi durumda tek ebeveynli ailelerde işlevselliğin kalmaması durumunda koruma ve bakım altına alınan çocuklar, kadın konukevlerinde fiziksel, duygusal, ekonomik istismar ve şiddete uğrayan kadınlar, bakıma ve ilgiye muhtaç engelli ve yaşlı bireyler, ihtiyaç sahibi vatandaşlar daha sık çalışılması gereken gündem maddeleri olarak ilgili kurum ve kuruluşların karşısına çıkabilecektir.

Boşanma nedeniyle oluşan tek ebeveynli ailelerde ise çocuğun velayetinin dünyada ve Türkiye'de çoğunlukla anneye verildiği görülmektedir. Çocuğun yaşının küçük olduğu durumlarda da mahkemenin ve ebeveynlerin kararı çoğunlukla velayeti anneye verme yönündedir (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu 2011). Bu sebeple kadınlar özellikle bakım yükü, istihdama erişim gibi sorunlarla daha sık karşılaşmaktadır (Demir ve Çelebi, 2017). Tek ebeveyn annelere yönelik ücretsiz bakım desteği, ücretsiz kreş ve gündüz bakımevi, özel istihdam desteği gibi başlıklarda destek sağlanması önerilmektedir. Tek ebeveynin, bakım yükü yüksek olduğundan, tek ebeveynlere yönelik esnek çalışma modeli pozitif ayrımcılık kapsamında düzenlenmelidir.

Tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların yeni yaşamlarına sağlıklı uyumu geliştiremediği takdirde eğitim hayatlarında aksaklıkların meydana gelebileceği, ebeveynine yönelik tepkisel davranabileceği ve netice itibariyle gelişimini olumsuz etkileyebileceği aktarılmaktadır (Dolto, 1998, Şanal-Güngör,2020). Bu sebeple tek ebeveynli ailelere bu zorlu süreçte uyumu kolaylaştırıcı eğitim ve rehberlik odaklı hizmetlerin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Tek

ebeveynli ailelerde yetişen çocuklara yönelik özellikle okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde öncelik ve önem verilmelidir.

Tek ebeveynli aileler, hanede yaşanan gelir kaybından dolayı yoğun ekonomik sorunlarla karşılaşmakta ve yoksulluğu şiddetli olarak yaşamaktadırlar. Bu sebeple tek ebeveynli hanelere sosyal yardımlar aracılığı ile ihtiyaç sahibi ailelere verilen aynı ve nakdi yardımlar programlarından faydalandırılmasında kolaylaştırıcı hükümlerin eklenmesi önerilmektedir. Örneğin, 3294 sayılı kanun kapsamında eş vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardım programı ile eş kaybı ile oluşan tek ebeveynli ailelere nakdi destek sağlanabilirken, diğer sebeplerle oluşan tek ebeveynli ailelere yönelik özel bir yardım programı bulunmamaktadır.

Ekonomik yoksunluk çektiği tespit edilen tek ebeveynli hanelere yönelik elektrik, su ve doğalgaz tüketim desteği sosyal yardımlar vasıtasıyla hayata geçirebilir. Aynı zamanda tek ebeveynli hanelerin kira yükünü hafifletmeye yönelik kira yardım uygulaması gibi düzenlemeler yapılabileceği, düşük finansman oranı, sabit ödeme kolaylığı olan 180-240 ay vadeli ev finansmanı ile TOKİ'den faydalanma desteği sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda Aile Eğitim Programı (AEP), Evlilik Öncesi Eğitim Programı (EÖEP) gibi farkındalık artırıcı ve bilgilendirici uygulamalar yürütülmektedir. Tek ebeveynli ailelere yönelik ortaya çıkabilecek risklerin en aza indirgenmesi maksadıyla süreç öncesinde koruyucu ve önleyici uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bakanlığın Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) aracılığı ile götürdüğü hizmetlerde ekonomik destek haricindeki hizmetlerin bilinirliğinin az olduğu, AEP, EÖEP gibi hizmetlere başvuruların sınırlığı olduğu görülmektedir. Evlilik öncesinden itibaren eğitime yönelik talebin artırılması konusunda toplum teşvik edilmeli ve yeni, ulaşılabilir, işlevsel programlar hayata geçirilmelidir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uygulamalarından olan Sosyal Ekonomik Destek (SED) hizmeti çocuğun gereksinimlerini karşılamakta zorluk çeken ve ihtiyaç tespiti gerçekleştirilen ailelere çocuğun bakımı ve desteklenmesi amacıyla sunduğu aile odaklı sosyal hizmet programıdır. Tek ebeveynli ailelerin SED hizmetinden faydalanmasında özel hüküm ve kolaylaştırıcı maddeler eklenebilir.

Tek ebeveynli ailelerin yerinde izlenmesi ve takibi, güçlüklerin erken tespiti ve sosyal hizmetlere erişiminin sağlanması ve arttırılması maksadıyla; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının uygulamalarından olan Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) önemli bir görevi üstelenebilmektedir. Bu bağlanmada ASDEP kapsamında çalışan personele tek ebeveyn ailelerin gereksinimleri, tek ebeveyn anne ve çocuğa yönelik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri gibi eğitimler verilmelidir.

Tek ebeveynli ailelerin boylamsal olarak artışı, tek ebeveyn olan anne-babaya ve çocuklara yönelik psikolojik destek sunmanın gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Değişim ve dönüşümün giderek hızla arttığı günümüzde sunulan destek modellerin çeşitlenmesi ve kapsayıcılığının genişletilmesi değerli görülmektedir. Bu kapsamda tek ebeveynli ailelere yönelik sosyal ve ekonomik destek modelleri, psikolojik destek, aile eğitim programı gibi özel sosyal hizmet modellerinin geliştirilmesi ve faydalandırılması önerilmektedir. Örneğin, 4 Ağustos 2022 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam Ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik” kapsamında 90 yıldır uygulanan icra yolu çocuk tesliminde sona gelindi. Bu reformist usul ile boşanma neticesinde çocuk tesliminde ortaya çıkan sorunlara işlevsel çözümler bulmak için önemli adımlar atılmıştır.

Çocuk nafakası sürecindeki aksaklıklara çözüm bulunması gerekmektedir. Almanya, İsveç gibi ülkeler çocuk nafaka sistemini hayata geçirerek, nafaka tahsilini devlet sorumluluğuna almışlardır. Nafaka ödeme yükümlülüğünün takibini yapan bu sistem tek ebeveynli ailelere hem hukuki hem de ekonomik olarak kolaylık sağlamaktadır.

Tek ebeveyn bireyler zaman zaman toplumsal yaşamda tek ebeveynli aile olmaktan kaynaklı damgalanma (boşanmış, dul kadın), konut bulmakta ve istihdamda zorluk yaşayabildiğinden topluma yönelik çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir. Tek ebeveynli aile olmanın olası ve normal olduğu anlatılmalı, toplum düzeyinde tek ebeveynli ailelerin varlığını kabulü arttırmaya yönelik kitle iletişim araçlarından destek alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adams, B. N. (1986). *The family: A sociological interpretation*. Harcourt Brace Jovanoich College Publishers.
- Alman İstatistik Ofisi (2021). Ailede yaşam biçimlerine ve çocuk sayılarına göre aileler. <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Haushalte-Familien/Tabellen/2-1-familien.html>
- Arpacı, F. ve Tokyürek, S. (2012). Boşanmış bireylerin yeniden evlilik konusundaki görüşlerinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 31, 1-15.
- Attepe, S. (2010). Anne baba kaybının çocuklar üzerindeki etkileri. *Sosyal Politika Araştırmaları Dergisi*, 23, 23-28.
- Avrupa Konseyi (2021). Health policy. report on psycho-social aspects of single-parent families. https://www.coe.int/t/dg3/health/Reportsingleparents_en.asp
- Aydın, M. (2016). *Sistemantik Aile Sosyolojisi*. Çizgi Kitabevi.
- Aydiner-Boylu, A. ve Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 19(2), 209.
- Battal, A. (2008). Boşanma sebepleri bilimsel araştırma projesi uygulama sonuçları. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (Ü. Altuğ, Çev.) İletişim Yayınları.
- Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi (2019). Number of lone parent families by sex, UK. www.ons.gov.uk
- Browne, K. (2005). *An introduction to sociology*. Polity Press.
- Bumpass, L. ve Sweet, J.A. (1989). National estimates of cohabitation. *Demography*, 26(4), 615-624. <https://doi.org/10.2307/2061261>
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (Ed.). (2018). *Aile sosyolojisi*. Açılım Kitabevi.
- Coşkun, İ. (1989). Modernleşme kuramı üzerine. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(1), 289-314.
- Çam, E. ve İşbulan, O. (2012). A new addiction for teacher candidates: social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 11(3), 14-19. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ989195.pdf>
- Çelenk, S. (2005). Televizyon, temsil, kültür: 90'lı yıllarda sosyo kültürel iklim ve televizyon içerikleri. *Ütopya* Yayinevi.
- Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 25-35.
- Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(2), 68-80.

- Dağ, İ. (2005). Televizyon programlarındaki şiddet içeriğinin, müstehcenliğin ve mahremiyet ihlallerinin izleyicilerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Özel Çalışma Grubu Sonuç Raporu.
- Delanty, G. (2007). Modernity. The blackwell encyclopedia of sociology. (G. Ritzer, Ed.) (s. 3068-3070). Blackwell Publishing.
- Demir, S. ve Çelebi, Ş. (2017). Tek ebeveynli ailelerin sorunları: Nitel bir araştırma. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7(13), 111-128. doi: 10.17828/yalovastosbil.333891
- Demirbilek, M. (2013). Tek ebeveynli olan ve olmayan ergenlerin atılanlık düzeyleri ile benlik saygılarının incelenmesi (İstanbul ili Sancaktepe örneği) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Demirel, B. (2021). Sosyal hizmet bakış açısıyla tek ebeveynli ailelerin gereksinimleri ve sosyal politika uygulama süreci üzerine bir değerlendirme [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Dolto, F. (1998). Çocuk ve boşanma: sorunlar, öneriler ve çözüm yolları. (N. Yiğitler, Çev.). Kontiki Yayıncılık.
- Duben, A. ve Behar, C. (1998). İstanbul haneleri evlilik, aile ve doğurganlık. İletişim Yayınları.
- Engin, M. (2022). Türkiye’de aile yapısının dönüşümü: sorunlar ve beklentiler. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 113-136.
- Ermisch, J.F. ve Francesconi, M. (2001). Family structure and children’s achievement. Journal of Population Economics, 14, 249-270.
- Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (2020). Poverty, Gender And Lone Parents in the EU. <https://eige.europa.eu/publications/poverty-gender-and-lone-parents-eu#:~:text=Lone%20parents%20are%20especially%20vulnerable,parent%20families%20in%20the%20EU>
- Avrupa İstatistik Ofisi (2016). Families with children in the EU. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170531-1>
- Eyce, B. (2004). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1(4), 223-244.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşcuoğlu, B. (2011). Tek ebeveynli aileler. Aile ve Toplum, 7(16), 97-110.
- Franz, M. ve Lensche, H. (2003). Single parenting - left alone? Psychosocial impairment of single mothers and their children in a population sample. Zeitschrift für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie, 49(2), 115-138. <https://doi.org/10.13109/zptm.2003.49.2.115>
- Gemicioğlu, S. (2022). Hanehalkı tipinin yoksulluk ve ekonomik zorluk çekme riski üzerindeki etkisi. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 8(2) 2022, 121-142.

- Genç, Ö. (2019). Tek ebeveynli ailelerin yaşadığı sorunların incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Gladding, S.T. (2015). *Aile terapisi: tarihi, kuram ve uygulamaları* (5. Baskı). Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Gordon, L. ve McLanahan, S. (1991). Single parenthood in 1900. *Journal of Family History*, 16, 97-116. <https://doi.org/10.1177%2F036319909101600201>
- Greenhow, C. (2009). Tapping the wealth of social networks for professional development. *Learning & Leading with Technology*, 36(8), 10-11.
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(2), 105-120.
- Güloğlu, M. F. (2019). Aileyi yeniden tanımlamak: değişimler ve süreklilikler. *Toplumsal Değişim*, 1, 47-78.
- Gülür-Öztekin, G. (2021). Tek ebeveynli çocuklar ve ebeveynleri üzerinde çocuk-ebeveyn ilişki terapisi odaklı psiko eğitim programının etkisi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Güngör, A. (2020). Tek ebeveynli aileler: durum, risk ve öneriler (Uzmanlık tezi). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Hancıoğlu, A. (1985a). Family types and household size in Turkey. *Nüfusbilim Dergisi*, 7, 61-76.
- Hancıoğlu, A. (1985b). 1978'de Türkiye'de Aile Biçimleri ve Aile Büyüklüğü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı: bir alan çalışması. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-175.
- Heimer, A., Knittel, T. ve Steidle, H. (2009). Vereinbarkeit von familie und beruf für alleinerziehende [reconciling family and work for single parents]. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend
- İnancık, H. (2007). Atatürk ve demokratik Türkiye. Kırmızı Yayınları.
- İskandinav Sağlık ve Sosyal İstatistikleri (2019). Families by country, family type, marital status and year. <https://www.nordicstatistics.org/population/family-structure/>
- İspanya İstatistik Ofisi (2019). Continuous household survey. https://www.ine.es/en/prensa/ech_2019_en.pdf
- Karaca, M. (2007). Aileyi tehdit eden yeni bir tehlike: sanal ilişkiler. *Humanities Sciences*, 2(3), 131-143.
- Karagöz, L. (2015). Türkiye'de aile politikalarında bütünlük ihtiyacı. *İlmi Etüdler Derneği Politika Notu*.

- Kelly, J. B. ve Emery, R. E. (2003). Children's adjustment following divorce: risk and resilience perspectives. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 52(4), 352-362. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1741-3729.2003.00352.x>
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (36), 381-404.
- Koç, İ. (1999). Changing family patterns and living arrangements in Turkey (1978-1993), European Population Conference (European Populations: Unity and Diversity), 30 Ağustos-3 Eylül, The Hague.
- Kongar, E. (1979). Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği. Bilgi Yayınevi.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J. ve Thompson, R.A. (1997). The effects of divorce and custody arrangements on children's behavior, development, and adjustment. *Family and Concilcatcon Courts Review*, 35(4), 393-404. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.1997.tb00482.x>
- Maldonado, L. C. ve Nieuwenhuis, R. (2015). Family policies and single parent poverty in 18 OECD countries, 1978-2008. *Community, Work & Family*, 18(4), 395-415. doi: 10.1080/13668803.2015.1080661
- Maldonando, L. C. (2018). Doing better for single-parent families, the US compared to 45 countries. The Stone Center on SocioEconomic Inequality at the Graduate Center, City University of New York.
- Nazlı, S. (2020). Aile psikolojik danışması süreci. Anı Yayınevi.
- Nedim, Ö. (2019). Modern-seküler süreçte ailenin çözülmesi. *Kilis Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 795-835.
- Nirun, N. (1994). Sistematik sosyoloji yönünden aile ve kültür. Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- O'Rorke, K. (2006). Social learning theory and mass communication, *ABEA Journal*, 25, 72-74.
- OECD (2020). Social policy division. Directorate of Employment, Labour And Social Affairs, Children in Families, Family Database. <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- Ortaylı, İ. (2008). Tarih dersleri-modernleşme, NTV. [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=RnxYQSGf9Q0>
- Öztürk, S. (2012). Tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlüklerin incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Özgülürlü, K. (1996), Evlilik raporu (3. Basım). Altın Kitaplar Yayınevi.
- Postman, N. (2004). Televizyon: öldüren eğlence, gösteri çağında kamusal söylem. Ayrıntı yayınları.

- Sands, A., Thompson, E.J. ve Gaysina, D. (2017). Long-term influences of parental divorce on offspring affective disorders: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 218, 105-114. DOI: 10.1016/j.jad.2017.04.015
- Sayar, K. ve Bağlan, F. (2010). Koruyucu psikoloji: çocuk eğitiminde duygusal rehberlik. Timaş Yayınları.
- Shaffer, R. D. (2009). *Social and personality development*. (6. Baskı). WadsWorth.
- Soydan, E. ve Alparşlan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 53-64.
- Şanal-Güngör, B. (2020). Tek ebeveynle ve iki ebeveynle yaşayan ergenlerin öznel iyi oluşuna göre okulda öznel iyi oluş ve arkadaşla bağlanma düzeylerinin incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). Türkiye aile yapısı araştırması: tespitler, öneriler. Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07. ISBN: 978-605-4628-55-1.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). Türkiye boşanma nedenleri araştırması. Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 23. ISBN: 978-605-4628-80-3.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2018). Türkiye aile yapısı araştırması. Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 66. ISBN: 978-605-7888-04-4.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018). Türkiye aile yapısı araştırması ileri istatistik analizi. Araştırma ve Politika Serisi 65. ISBN: 978-605-7888-01-3.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011). Tek ebeveynli aileler. T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 148. ISBN: 978-975-19-5004-8.
- Tarhan, N. (2014). Son sığınak aile (21. Baskı). Nesil Yayınları.
- Tatlıoğlu, K. ve Demirel, N. (2016). Sosyal bir gerçeklik olarak boşanma olgusu: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(11), 59-73.
- Timur, S. (1972). Türkiye'de aile yapısı. Hacettepe Üniversitesi Yayını.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2016). Aile bütünlüğünü olumsuz etkileyen unsurlar ile boşanma olaylarının araştırılması ve aile kurumunun güçlendirilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/3122?locale-attribute=en>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2022 (Sayı: 45587). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)

- Türkiye İstatistik Kurumu (2022a). İstatistiklerle aile, 2021 (Sayı: 45632). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021 (Sayı: 45500).<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%15%2C3%15%2C3%C3%BCn%C3%BC%20olu%C5%9Fturdu>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022c). Çocuk İstatistikleri, 2021 (Sayı: 45633). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022 (Sayı: 49437). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49437&dil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014-2022. Ölçüm: Hanehalkı. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>
- Uçar, C. (2012). Sosyal Paylaşım Ağlarının Önemi ve İnsan Üzerindeki Etkileri. http://cucar.blogspot.com/2012/11/sosyal-paylasm-aglarnn-onemive-insan_7.html
- Uslu, Z. K. (2007). Yeni iletişim araçları ve toplumsal etkileri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 10-1.
- Uysal, V. (2006). Türkiye’de dindarlık ve kadın. *Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları*.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Journal of International Social Research*, 6(26).
- Vardarlier, P. ve Zafer, C. (2019). Medya ve toplum. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 355-361.
- Wang, J. L. (2004). The difference between single and married mothers in the 12-month prevalence of major depressive syndrome, associated factors and mental health service utilization. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39(1), 26-32. <https://doi.org/10.1007/s00127-004-0699-7>
- Wiik, K. (2009). You’d better wait!-Socioeconomic background and timing of first marriage versus first cohabitation. *European Sociological Review*, 25(2), 139-103.
- World Family Map (2017). Mapping family change and child well-being outcomes. Social Trends Institute.
- Yavuz, S. ve Güllüpınar, F. (2019). Türkiye’de çocuğun ekonomik değerini etkileyen faktörler: 2016 aile yapısı araştırması analizi üzerinden sosyolojik bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 379-409.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile sosyolojisi (7. Baskı) içinde, Ed: K. Canatan ve E. Yıldırım. *Açılım Kitap*.
- Yıldız, Y. (2017). Tek ebeveynli çocukların yaşam deneyimleri [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk ruh sağlığı. (26. Baskı). Özgür Yayınları.
- Yüceşahin, M. (2011). Küresel bir süreç olarak demografik dönüşüm: mekânsal bir değerlendirme. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 11-27.